

Ngā whakawhitinga rawa – he pātai me ngā whakautu

Kua whakaurua ki te [Tahua 2007](#) he pūtea rahi ake mā te Tari Taake ki te whakapakari i te tātaringa o ngā whakawhitinga rawa kia whakarite ai kia utu ngā tāngata i te wāhi tika o te tāke.

Kei te whakamihia tēnei whakapikinga pūtea, ā, mā reira e tautokona ai, e whakaaheia ai ngā mahi tātari o nāianeī i tēnei wāhi i āwangawangatia ai e mātou, i āta whāia hoki mō te maha tonu o ngā tau. Ko te whai o ēnei pātai me ngā whakautu ko te whakamātau ki te whakautu i te nuinga o ō pātai whānui mō tēnei take.

Āhea āhei ai tētahi hokonga rawa kia tākehia?

Kei raro i ngā ture o nāianeī, he whānui ngā āhuetanga me utu pea i te tāke whiwhinga moni i runga i ngā moni hua mai i ngā hokonga rawa:

- I ngā wā ka hokona mai te whenua me te koronga kia hokona atu anō.
- I ngā wā kua whakaahutia, kua wāwāhia te whenua.
- I ngā wā he kaihokohoko whenua, he kaihanga rānei te kaihoko atu, e whai pānga ana rānei ki tētahi kaihanga, kaihokohoko, kaiwhakaahu rānei.

I aua āhuetanga me utu tāke i runga i ngā moni hua, pērā i te whakaritenga kia utu tāke i runga i ngā whiwhinga moni māi i ērā atu momo haumi.

E hia ngā whare e āhei ana au te hoko mai me te hoko atu i mua taku whai whakaaro mārika ki te tāke?

Kāore he tapeke kua whakaritea. Ina hokona mai tētahi rawa me te koronga kia hokona atu ka āhei pea te moni hua kia tākehia, i runga anō i ngā āhuetanga ake.

Ka pēhea mēnā ehara au i te kaiwhakaahu, kaihokohoko, kaihanga rānei (kāore e whai pānga ana rānei ki tētahi), ā, kāore anō kia wāwāhi i te whenua?

Mā tō koronga i te wā i hokona mai ai e koe te rawa e whakatau mēnā e āhei te hokonga o tētahi rawa kia tākehia, kāore rānei. Mēnā ko tō pūtake matua i te wā i hokona mai ai te whenua he mahere, he pīrangī, he manako rānei ki te hoko atu, tērā tonu pea e āhei mārika ngā moni hua i whiwhi kia tākehia.

Ka pēhea te Tari Taake e whakatau ai i taku koronga?

Ahakoā e whai whakaarohia ana te koronga nāu i whāki mai, ka noho hoki ngā taunakitanga me ngā tauira hoko hei āhuetanga whakatau nā te mea

whakatūturutia ai te koronga mā ngā mahi ka mahia. Ki te whakatau koronga, tērā pea ka ārohi mātou i ngā kōrero nāu i kōrero ki tētahi kaiwhakahaere pēke, tētahi kaitohutohu rānei i te wā i hoko ai koe i te rawa, tae atu ki ngā mahere i hangaia pea, i matapakia rānei pea.

Ka pēhea mēnā i noho au i runga i te whenua?

Ko te tikanga, kāore e āhei te hokonga atu o tētahi whare whānau kia tākehia. Heoi anō, ka āhei ngā moni hua kia tākehia mēnā kua whakapūmautia e te rangatira he tauira hoko mai me te hoko atu i ngā whare e noho nei ia, mēnā rānei ko te koronga matua i te hokonga mai ko te whiwhi moni hua.

He aha te ture tau-10?

He ture motuhake ēnei mō ngā tāngata e whai wāhi ana ki te pakihī whakaahu, wāwāhi whenua rānei, mō ngā tāngata rānei e whai wāhi ana ki te ahumahi hanga whare. Kei te hāngai hoki aua ture ina puritia te rawa e [tētahi tangata e whai pānga ana](#) ki tētahi kaihangā, kaiwhakaahu rānei.

Ko te tikanga ko te koronga i te wā i hokona mai ai tētahi rawa te āhuatanga e whakatau ai mēnā e āhei ngā moni hua i riro i ngā hokonga rawa atu kia tākehia. Heoi anō, mō te hunga kaihangā, kaiwhakaahu hoki, ki te hokona atu te rawa i roto i te 10 tau, tēnā pea ka āhei ngā moni hua kia tākehia, ahakoa he aha te koronga tuatahi i te wā i hokona mai.

He aha ngā whiu mō te kore whāki moni hua i riro i ngā hokonga rawa atu?

Mai i te 20% ki te 150% o te tāke e tika ana kia utua, i runga anō i ngā āhuatanga e pā ana ki tētahi korenga whāki, te inenga whānui o ngā whiu. Heoi anō ka taea ēnei te tino whakaheke mā tō whākinga noa mai. [Tirohia he pārongo anō e pā ana ki ngā whiu noho nama ā-tāke.](#)

Ki ōku whakaaro e tika ana kia utu tāke au mō aku moni hua, engari kāore au i whakauru i ēnei ki taku puka tāke. Me pēhea taku mahi?

Me whai whakaaro ki tō whākinga noa mai. Ka kitea he pārongo anō i tā mātou pukaiti *Putting your tax returns right (IR280)*. Ka taea te pānui, te tiki ake rānei i tētahi tāruatanga i **Forms and guides >**

He aha ngā hua o tēnei, ā, me pēhea tāku whākinga noa mai?

Ka tino whakaheke ngā whiu ki te whākina noa e koe i mua i tā mātou whakapā ki a koe. Ka pono tēnei mō ngā whākinga katoa, kāore ia mō ngā mea e pā ana ki ngā rawa anake.

Tēnā pea ka whai wāhi koe ki tētahi whakahekenga 75% o ngā whiu kua utaina pea ki a koe mēnā i kite mātou i tō mahi mā tētahi atu tikanga.

Kei te aroaro o te Pāremata i tēnei wā he menamena ki tētahi pire e whakaheke i ngā whiu ka utaina ina whāki mai koe i mua i te whakamōhio i a koe ka tātaritia koe. Ko te tikanga o te menamena, ki te whāki mai koe kāore koe e whiua ki te whiu hapa mō tō kore “tiaki tika i ō tāke”, mō tō tū rānei i te “tūranga tāke kāore i te tika”. Kua whai mana taua menamena mai i te 17 o Haratua 2007, te rā i whakaurua ai te pire.

Kimihia he pārongo anō mō te [kore tiaki tika i ō take me te tūranga tāke kāore i te pai](#).

Me pēhea tāku ārai i te rapunga whiu?

Ka taea ngā whiu te ārai mā te whakaea noa i ō herenga tāke, mā te whakapuaki me te utu tāke hoki mō ngā hokonga atu katoa e tika ana kia tākehia. Ki te rangirua koe, me rapu tohutohu ngaio.

Me utu tāke rānei ahau mō te rawa kātahi anō ka hokona atu?

Kei te āhua tēnā o tō koronga i te wā i hoko mai ai koe i te rawa.

Mēnā i hoko mai koe i te rawa me te koronga matua o te kimi moni hua, tēnā pea āe. Mēnā i hoko mai koe i te rawa me te koronga ki te noho ki reira hei kāinga mōu, tēnā pea kāore.

Heoi anō, he rerekē ngā āhuatanga o tēnā, o tēnā, ā, me whai whakaaro ngā meka katoa o ia kēhi. Me āta titiro ki ngā meka e pā ana ki tō hokonga rawa me te whakahāngai i ēnei ki te pātai “He aha taku pūtaka matua i hokona mai ai tēnei rawa?”

Mutu mai tēnā, ā, mēnā kei te rangirua tonu koe, me rapu tohutohu ngaio.

Me aha ahau mēnā kāore pea au e āhei te utu i taku tāke?

Mēnā kāore koe e āhei te utu i te nama katoa i te wā whakarite, kia wawe tonu tō whakapā mai ki a mātou. Mā mātou ō āhuatanga o nāianei e matapaki, e āwhina hoki i a koe ki te whakatau i te kōwhiringa pai rawa hei utu i te nama. Ka taea hoki tā mātou pukaiti *Debt options (IR582)* te pānui, te tiki ake rānei i **Forms and guides** >